

Til Etikkinformasjonsutvalget
v/ utvalgsleder Ola Mestad

Oslo 29.04.2019

Innspill til etikkinformasjonsutvalget

Vi vil takke for muligheten til å komme med innspill til utvalgets arbeid. Forbrukerrådet er en uavhengig interesseorganisasjon som både hjelper forbruker og som påvirker myndigheter og næringsliv i en mer forbrukervennlig retning. Vi har store forventninger til utvalgets arbeid da formålet er å gi forbruker tilgang til mer informasjon om etiske forhold rundt produksjon av ulike varer. Vi tror en informasjonsplikt knyttet til samfunnsansvar og oppfølging av leverandørkjeder kan bidra til å gi forbruker bedre mulighet til å ta mer hensyn til etikk når de handler.

Forbruker er opptatt av etikk

Informasjon og informerte valg er et av de mest sentrale virkemidlene i forbrukerpolitikken, og følgelig også et område der Forbrukerrådet ofte har engasjert seg til fordel for retten til informerte valg. Forbrukerne skal ha god og tilstrekkelig informasjon om varer og tjenester som tilbys i markedet. Informasjon fremmer forbrukermakt og gjør det mulig for forbrukerne å ta opplyste valg.

Forbrukerrådet har ved flere anledninger uttalt seg positiv til at forbruker sikres mer informasjon om samfunnsansvar og etikk da forbruker har få muligheter når det gjelder innsyn i og kunnskap om hvordan varer er produsert. Etikk er et område der det er vanskelig for forbruker å orientere seg. Utfordringen er at mange av de varer forbruker tilbys er produsert i nokså svake stater med mangelfulle tilsynsapparater og rettssystemer som ikke evner å ivareta arbeidernes grunnleggende menneskerettigheter. Forventninger om stadig billigere produksjon kan i slike land sette arbeidsforholdene til arbeiderne under press. Det kan gi seg utslag i for lave lønninger, dårlig sikkerhet både i forhold til bygninger og produksjonsprosesser, barnearbeid, manglende respekt for fagforeningsarbeid med mer. Av den grunn har bedrifters samfunnsansvar også vært på dagsorden i flere år. Den internasjonale standarden NS-ISO 26000 om samfunnsansvar er en harmonisert og relevant veiledning for alle typer organisasjoner i privat og

offentlig sektor. Innholdet er basert på internasjonal enighet mellom ekspertrepresentanter fra de viktigste interessentene, og oppsummerer status i debatten og dagens beste praksis innenfor samfunnsansvar fra hele verden. I følge en undersøkelse gjennomført av Norstat i februar 2019 er 16% helt enig og 35% delvis enig i at de er bekymret for at de risikerer å kjøpe varer som er laget under uforsvarlige arbeidsforhold. Samme undersøkelse viser at nesten 4 av 10 har latt være å kjøpe en vare på bakgrunn av mistanke om barnearbeid, mens over 7 av 10 norske forbrukere vil «styre unna» bedrifter som kan knyttes til brudd på menneskerettigheter eller forsvarlig miljøhåndtering. Undersøkelsen som er utført på vegne av Forbrukerrådet er vedlagt her i sin helhet.

Hvorfor er informasjonsplikt viktig

Hvor mange forbrukere som faktisk vil benytte seg av en etikkinformasjonslov vil ikke fanges opp av en slik undersøkelse. Erfaringsmessig vil det være færre enn andelen som oppgir at dette er viktig. Betydningen av en lov som fremmer åpenhet skal likevel ikke undervurderes. Miljøinformasjonsloven er her et relevant eksempel. Den gir forbruker rett til informasjon fra produsent, importør og forhandler om innholdet av helse- og miljøfarlige stoffer i produkter. Selv om loven kunne vært mer kjent, og også mer brukt, bidrar loven i seg selv til forbedringer da virksomheter også plikter å ha informasjon om hvordan deres produkter og virksomhet påvirker miljøet. Ofte er det slik at selv om det er et mindretall av forbrukerne som etterspør informasjon, vil eksistensen av slik informasjon eller en rett til å få informasjon, bidra til forbedringer som kommer alle forbrukere til gode.

En etikkinformasjonslov vil etter vår mening ha positiv betydning da det vil gi både forbruker, media og ulike aktører et verktøy til å etterprøve påstander om at en produsent ivaretar etiske hensyn ved produksjonen. Det er i dag for enkelt for ulike aktører å fremme påstander om at etikk er ivaretatt i verdikjeden uten at dette kan etterprøves. Åpenhet i verdikjeden er en forutsetning for at forbrukermakten kan bli mer instrumentell også når det gjelder etikk. Bare muligheten for at andre etterprøver og kan be om innsyn om etikk i verdikjeden kan bidra til mer etterrettelig informasjon til forbruker og til at flere virksomheter også tar mer ansvar for etikk i sin verdikjede. At kravene til etterrettelighet i informasjon om i hvilken grad det er tatt etiske hensyn skjerpes vil være viktig for de konkurransesituasjonen til bransjeaktører som i dag arbeider seriøst for å sikre både gode arbeidsstandarder så vel som gode lønnsforhold. Vi tror også at en lov som gjør det mulig for forbruker og andre å etterspørre informasjon vil bidra til at flere næringsdrivende i større grad undersøker forholdene i leverandørkjedene sine og stiller krav til arbeidsforhold og annet. Samfunnsansvar innebærer at næringslivet tar sin del

av ansvaret for at etikk og bærekraft integreres i den daglige driften, og at bedriftene forener lønnsom drift med sosiale og miljømessige hensyn.

Forbrukerrådet mener det er viktig at forbrukerne sikres god informasjon også om i hvilken grad de finansielle produktene de kjøper og benytter seg av tilfredsstiller krav til etikk og bærekraft, og også hvordan finansforetakene arbeider med slike spørsmål. Målet må være at flere settes i stand til å ta informerte kjøpsbeslutninger og at det blir enklere å gjøre grønne og etiske valg. Slik forbrukerinformasjon kan gis i form av ulike merkeordninger, for eksempel av fondsprodukter (jfr. svanemerking av aksjefond). Forbrukerinformasjon kan også gis i form av ulike sammenligningstjenester, for eksempel av bankers arbeid med samfunnsansvar, etikk og bærekraft (jfr. etiskbankguide.no). En informasjonsplikt knyttet til samfunnsansvar og oppfølging av leverandørkjeder vil bidra til at tilgang til informasjon også til slike sammenligningstjenester blir lettere tilgjengelig.

Praktisk tilnærming

Forbrukerrådets anbefaling er at det innføres en lovbestemt rett til informasjon som kan gi forbruker mer kunnskap om hvor og hvordan en vare er produsert. Vi mener at en slik lov vil gi forbruker bedre mulighet til å gjøre informerte kjøpsvalg. Utfordringen er hvordan en slik lov kan avgrenses når det gjelder hvilke sektorer og næringsdrivende som bør omfattes av loven, og hva slags informasjon en næringsdrivende pliktes å ha og som skal kunne oppgi. Vår anbefaling er:

1. Forbrukerrådet vil anbefale at en lov skal gjelde alle virksomheter i Norge som selger varer og/eller tjenester. Også de som ikke selger forbruksvarer, men f.eks. innsatsfaktorer til industri og offentlig sektor, bør omfattes av loven. Vår tilnærming er at media og frivillige organisasjoner bør ha muligheten til å innhente informasjon om alle varer for å eventuelt utfordre kjøper på etikk, om det så gjelder forbruker, industri eller offentlig sektor. Forbrukerrådet vil også anbefale at en lov ikke avgrenses til såkalte risiko produkter som i stor grad produseres i utviklingsland. Det er riktig at noen produktgrupper er mer sårbare enn andre men verdikjedene er i dag så globalisert at også næringsdrivende som importerer varer fra Europa må sikre at etiske forhold er i varetatt, jmf. avsløringer om forholdene for tomatplukkere i Italia.
2. Når det gjelder hva slags informasjon en næringsdrivende pliktes å skal kunne gi bør det tas høyde for at vi har en sammensatt handelsnæring, fra store landsdekkende kjeder til enkeltpersonsforetak. Informasjon en næringsdrivende pliktes å gi må avgrenses til informasjon som alle bedrifter har mulighet til å tilegne seg. Forbrukerrådets tilnærming er at alle næringsdrivende skal ha svarplikt og de må på forespørsel oppgi hvor varen er

kjøpt. Informasjon utover dette vil for mindre selskaper måtte være avhengig av om den næringsdrivende har den informasjonen som etterspørres. Hvor varen er produsert bør være pliktig informasjon dersom de har slik kunnskap. Når det gjelder andre forhold bør loven pålegge selskaper å gi informasjon om etiske forhold knyttet til arbeidsforhold og annet der disse er kjent. Det betyr at næringsdrivende må kunne kan svare «vet ikke» dersom de ikke har slik kunnskap.

For å sikre forbruker tilgang til relevant informasjon utover minimumskrav som bør gjelde alle selskaper bør det vurderes om det skal innføres strengere krav til informasjonsplikt for selskaper over en viss størrelse. Større selskaper bør i likhet med det som er tilfelle i Miljøinformasjonsloven pålegges å ha kunnskap om vesentlige forhold i egen virksomhet, og på forespørsel å gi denne informasjonen ut. Der de ikke har nødvendig kunnskap må de etter loven ha en plikt til å undersøke vesentlige forhold rundt samfunnsansvar og etikk nærmere når de mottar henvendelser og spørsmål. Større selskaper bør kunne svare på hvor varen er produsert og hva slags program og politikk produsent har for arbeidsforhold og etikk, inkludert antikorrupsjon. Likeså bør det forventes at de skal oppgi informasjon om lønnsnivå, og om arbeidsforholdene er i tråd med ILOs kjernekonvensjoner. Større selskaper bør også kunne svare om det er foretatt kontroll av leverandører for etterlevelse av retningslinjer, og om det er gjennomført tiltak i senere tid for å forbedre forholdene.

Avsluttende kommentarer

Forbrukerrådet vil se det som en fordel dersom den informasjon som blir gitt med utgangspunkt i en etikkinformasjonslov systematiseres og gjøres tilgjengelig for både forbrukere, organisasjoner og/eller media. På den måten kan informasjonen spres via presseoppslag, nettsider, artikler, sosiale medier og lignende. Kanskje kan den også formidles gjennom brukervennlige apper og andre tjenester som gjør informasjonen lettere tilgjengelig for forbruker. Hvordan dette best kan ivaretas har vi ikke tatt stilling til. På samme måte som Miljøinformasjonsloven har en egen klagenemnd må også en etikkinformasjonslov ha en klageordning dersom en bedrift av ulike grunner nekter å oppgi informasjon. Vår erfaring er at en klagenemnd er viktig for å sikre at lovens bestemmelser blir håndhevd på god måte.

Vi ønsker utvalget lykke til med et viktig arbeid. Dersom det skulle være behov for utfyllende kommentarer fra Forbrukerrådet står vi til disposisjon.

Med vennlig hilsen

Gunstein Insteffjord
Fagdirektør Handel